

Dr. Nagypál Szabolcs*

A kizökkent világ megváltozásának fönntarthatósága egy filmalkotásban

(Godfrey REGGIO: *Koyaanisqatsi: Kizökkent világ*, 1982)

I. A filmalkotás jellemzői

A filmnek a különböző alkotói közül a legelső, és nyilvánvalóan a legfontosabb is Godfrey REGGIO (1940–), egy észak-amerikai, Egyesült Államok-béli filmrendező Louisiana-ból, aki jelenleg Új-Mexikóban él. Mintegy tizennégy esztendőn át római katolikus szerzetes volt a Boldog Edmund Ignatius RICE (Éamann Iognáid Rís, 1762–1844) által alapított (ír) keresztény testvéreknek a tanítórendjében (a hivatalos latin nevén: Congregatio Fratrum Christianorum, vagyis rövidítve CFC). Ezután – immáron a fölébredő társadalmi érzékenységét követve –, különböző alulról induló polgári mozgalmakban vett részt szervezőként, valamint segítőként, ahol a nagyvárosi léttel járó mindenféle jellegű inszeken, szükségleteken és szenvedéseken kísérelt meg valamiképpen enyhíteni.

Az 1982-es esztendőben nyitotta meg a Föld bolygónak, továbbá az emberiségnek a sorskérdéseivel foglalkozó, és később filmtrilógiává is bővült vizsgálódásainak a sorát a *Koyaanisqatsi* (magyar nyelven: *Kizökkent világ*) című szerzői alkotással. E nagyszabású mozgóképes mű az emberi csoportok által javarészt még érintetlen, élő és élettelen természeti környezetet mutatja be egyfajta sajátos montázstechnikával, mégpedig Philip Morris GLASS (1937–) amerikai zeneszerzőnek a varázslatos aláfestő muzsikájára.

Ahogy azonban lassanként beindul, továbbhalad és egyre nagyobb lendületet kap a mű, előbb az emberi világ által már alaposan befolyásolt környezet felé haladunk; mígnem a vásznat majdnem teljesen az ember alkotta mesterséges, művi világ tölti be, mégpedig különböző, alacsonyabb vagy nagyobb építményekkel, ilyen-olyan gépekkel, kisebb

---

* Dr. Nagypál Szabolcs, egyetemi adjunktus, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Jog- és Társadalomelméleti Tanszék, Budapest

vagy nagyobb ingatlanokkal.¹ Végezetül pedig, a vetítívásznon megjelennek maguk az emberek is. Az elsősorban művészeti, bölcséleti (azon belül is – főként – társadalomelméleti), illetve részben teológiai jellegű tanulmányunkban ezúttal főként a három filmalkotás közül a legelső, mindenféleképpen a leghíresebb és legnagyobb hatású darabra összpontosítunk.²

A szerkezetének a tekintetében négy nagyobb szakaszt (és összességében mintegy tíz elhatárolható fölvonást) különíthetünk el. Ezen – részben önálló – fejezetek a következők: magának a természetnek, a különböző gépeknek és az ilyen-olyan műszaki berendezéseknek, majd a városi hálózatnak, illetve végezetül az embereknek és az egész emberiségnek a határozott történeti egységei. A műnek – amelynek eredetileg és szándékosan egyáltalán nem volt címe – a hopi nyelvű végleges elnevezése az örült, a forrongó, az egyensúlyából kibillent, a széteső és az összeomló földi, illetve a mindehhez igazodó emberi életre utal, amely halmaz – éppen ezért – egy alapvetően másfajta életmódért kiált.

A meghatározott műfajnak a szempontjából egy strukturalista, vagy legalább is félstrukturalista videoklipfüzérrel állunk most szemben, és ekképpen a végeredmény egyáltalán nem egy hagyományos, illetve megszokott dokumentumfilm, hanem sokkal inkább egy álomszerű zenei, illetve képi montázsesszé és -eposz. A különböző változatos képi, a vágási, valamint a zenei megoldásait azóta már rengeteg sokat és fölöttebb sokan is használták és alkalmazták a filmművészetben, valamint ráadásul még a reklámnak, a hirdetésnek, illetve a népszerűsítésnek a világában is.

Az igazat megvallva, nem nagyon láttunk még azelőtt egy ehhez fogható módon, döbbenetesen egyedi, meglehetősen szokatlan, és mindennek megfelelően ilyesféle erővel és lendülettel váratlannak ható műalkotást. A mozgóképnek a világában általában lényeges alapkövetelménynek számító nyelvi kifejezés mód és szövegbéli puttony nemigen

---

¹ A természeti és az épített környezet, valamint az ember viszonya a tárgy az alábbi kötetünknek: ŠAJDA Peter – NAGYPÁL Szabolcs (eds.), *A Pentatonic Landscape: Central Europe, Ecology, Ecumenism*. BGÖI & WSCF-CESR, Budapest, 2002. In <http://www.koed.hu/penta/index.html>.

² A filmek társadalomelméleti szempontú elemzésére főként az alábbi tanulmányunk szolgálthat mintát: BÁNYAI Ferenc – NAGYPÁL Szabolcs, *Jogtudomány és filmművészet: A 'Tizenkét dühös ember' elemzése*. Jogelméleti Szemle (JESz) (Journal of Legal Theory – Zeitschrift für Rechtstheorie – Journal de Théorie du Droit) 2013/1. 1–11. In <http://jesz.ajk.elte.hu/banyai53.pdf>.

terheli a filmet, hiszen a *Kizökönt világ* bármiféle szavak nélkül is látóhatólag egészen jól és zökkenőmentesen megvan, és megállja a helyét. A tárgyalt filmalkotás egy – a szó igazi, tudniillik eredeti értelmében vett – összművészeti műtárgy, egyszersmind zenekari szimfónia is mind az öt emberi érzéknek, illetve az összes érzékszerv számára.

A különböző *technikai* kérdéseknek és az egyes filmszakmai megoldásoknak a szempontjából ez a legelső olyasfajta, alapvetően egészestés – vagyis, legalább kilencven perces – filmalkotás, amely többek között a kifejezetten az időmúlást érzékeltető (angol nyelven: *time-lapse*) módszerrel is készült, nem is beszélve a képsorok arányos lassításának a nagymesteri alkalmazásáról. A fény és a fényjáték, a sötétség, a mozgás és a mozgáskultúra, valamint a szín és a színhasználat a jelen alkotásnak is a négy legdöntőbb megoldásbéli kulcselemét jelentik. Mindezen most felsorolt mozgóképi megoldásokkal és a különböző filmes eljárásmodokkal a rendező – ezt nyilvánvalóan joggal mondhatni el – tulajdonképpen hosszú fényévekkel előzte meg a művészeti ágának a más hasonló alkotóit.

Az operatőr – Ron FRICKE, aki később a *Világok arca: Baraka* (1992), valamint a *Szamszára: A lét örök körforgása* (2011) című saját filmjeinek a rendezője is lett – még az összességnek, illetve a pontos mondanivalónak a teljes és a kimerítő ismerete nélkül készítette az egyes fölvételeket és a különböző képsorokat, még hozzá több mint nyolc hosszú esztendőn át forgatott; és mindezeket azután maga a rendező szerkesztette önmagukban is összefüggő, illetve tartalmilag is meglehetősen egységes és átfogó elbeszéléssé.

Nem más, mint a filmrendező Francis Ford COPPOLA (1939–) volt ezúttal az alkotásnak a producere, anyagi értelemben a tető alá hozója, illetve a forgalmazója is, aki a nagyvárosi, liftes jelenetben személyesen meg is jelenik egy rövid fölsvillanásnak, egy kurta tisztelettelnek az erejéig.

A *filmzene* összességében alapvetően egy meglehetősen minimalista fölfogású, már-már akár avantgárd jellegű muzsikának is tekinthető, ugyanakkor, a nagyvárosi képeket fölsorakoztató részeknél, egyszerre csak – teljes hirtelenséggel – begyorsul. A folyamatos ismétlődéseivel és az állandó körköröségeivel egy hatalmas, egyúttal pedig magával is ragadó őrzöngésbe, sodrásba csap át. A *Carmina Buranának* a középkori világa, a különböző gregorián ihletésű egyházi, vallási dallamok, valamint a sámanénekeknek az egyhangúsága és a révülete hatja át a háttérmuzsikát, különleges színesítő és sajátos mellékízt adó mozzanatokként.

II. Az ellentétpárok a filmben

A *jin* és a *jang* taoista szellemében állítja szembe a filmalkotás a két egymástól eltérő, és mára már igen jelentős módon összeütközésbe kerülő világnak a különböző jelenségeit, ezzel adva megfelelő ritmikát és meghatározott ütemet a zeneileg több mint megfelelően aláfestett a képsoroknak. Vagy – egy kicsit másféleképpen megközelítve ugyanezt – , az emberek egyfajta elektronokká válnak a városi fénynek és a világításnak a köreiből, ezáltal pedig a városnak az alaprajza a mikroszippel, illetve a nyomtatott áramkörrel válik *párhuzamossá* (*analóggá*). Vagyis, ami kicsiben, az nagyban.

Amennyiben kellően hosszú ideig nézünk meredten egy bizonyos dologra vagy egy adott tárgyra, akkor az a tekintetünkben valamiféle *elvonatkoztatott*, a mindennapiságtól elszakadt jelenséggé áll lassanként össze. Maga az ember, illetve az általa egyre inkább benépesített és fokozatosan belakott világ egyfajta *feszültségbe* és összeütközésbe kerül, ezáltal pedig messzire feszülő *távolság* keletkezik közöttük, ami nem hagyja érintetlenül a *felelőségnek* a kérdését sem.³ A költészet és az irodalom, illetve a művészetnek a különböző ágai föl-föl törnek még a megszokásnak a csatornáiból is.

A műalkotás egy kifejezetten sarkos, egy magával ragadóan szenvedélyes, a nézőknek a túlnyomó többségét messzemenően lebilincselő és ennek megfelelően őket magával is ragadó filmalkotás, amely a mindennapi nagyvárosi életnek a legszilárdabbnak tűnő alapjait kérdőjelezi meg, teszi kétséges értékűvé, valamint illeti képi eszközökkel kifejezett bírálattal.

Az egyre inkább és mind nagyobb mértékben, csakhogynem megállíthatatlanul *eliparosodott* és ezzel együtt *elgépiesedett* munkának, illetve a világméretűvé vált életnek az *ismétlődő*, az unott és a kíméletlenül egyhangú munkafolyamatait, valamint a *fogyasztásnak* a különböző tekergő útvesztői félelmetesen elmagányosodott *robotokká* süllyeszti a valaha még – eredetileg – többdimenziósna és sokoldalúnak tervezett és annak is számító embereket.⁴

---

³ Az embernek a természettel szembeni felelőségéről is szól az egyik, általunk is szerkesztett kötet: VERGOUWE Suzanna – ŠAJDA Peter – NAGYPÁL Szabolcs (eds.), *The River Book: Identity, Culture and Responsibility*. BGÖI & WSCF-CESR, Białystok, 2003. In <http://www.koed.hu/river/index.html>.

⁴ A világméretűvé válás folyamatának a nehézségeit és a következményeit a vallásoknak a szempontjából tekinti át az alábbi kötetünk: NAGYPÁL Szabolcs (ed.),

Kizárólag a reménytelen, a lemondó, a kiürült, a boldogtalan, valamint a *kietlen arcát* mutatja az alkotás a városlakó polgároknak, az ottani emberiségnek. A növekedési, illetve a gyarapodási megszállottság a különböző hatásait és az egyes következményeit tekintve meglehetősen végzetesnek bizonyul, és mindenféleképpen sajátos módon is *elembertelenítő* különféle okozatokkal jár együtt. Többek között például azzal is számot kell vetnünk esetlegesen, hogy egyenesen rovarokká, bogarakká, illetőleg *hangyákká* változtunk és alakultunk a különböző világvárosoknak a nyüzsgő és a zajló mindennapi forgatagában.

A Földön élő ember végül is egy zavarkeltő állat: a jelen filmalkotás nem általában magát az egyetemes emberiséget ítéli el, hanem annak csupán a jelenlegi, most főnálló és éppen hatást gyakorló állapotát és helyzetét. Az ember – különösen is a rohamos és a mindenre egyre inkább eluralkodó műszaki fejlődéssel – lassanként, lépésről lépésre kibillent a természeti környezetet az addigra beállt és már meg is szokott egyensúlyából. A mostani, nehezen helyrehozható módon és döbbenetes mértékben kikökkent emberi világunkban az égen lebegő Hold sokszor mesterségesebbnek és sokkal rendszeridegesebbnek tűnik, mint például a nagyvárosnak az égbe szökő hatalmas felhőkarcolók.

A mi elmúlt és együtt megélt közös évszázadunk az ilyen-olyan jellegű műszaki *vívmányoknak* és a különböző – például közgazdasági jellegű – elkövetett hibáknak, illetve az elszabadult és a korlátjukat vesztített berendezéseknek a kora és a jellemző korszaka.⁵ A műszaki előrehaladás nyomán egyre elhatalmasodó mértékben *függővé* válunk az egyes használati eszközöktől, ráutalttá a különböző szerszámokra, illetve az általunk tömegesen előállított ilyen-olyan használati kutyukre. Az egyes műszaki berendezések lassanként eszközből és alávettből az embernek az uraivá és a parancsolóivá váltak, nem pedig pusztán annak a szolgálói és a szolgálói, illetve a merő alattvalói maradtak többé.

Globalisation: A Challenge to our Faith? Mozaik 8. WSCF Europe, Oslo, 2001. In <http://www.koed.hu/mozaik8/index.html>.

⁵ A világméretűvé válásnak természetesen gazdasági, közgazdaságtudományi vetületei is vannak. Mindezeknek az összeresztény értelmezéseivel foglalkozik a következő tanulmányunk: NAGYPÁL Szabolcs, *Hítvallási helyzet és közties szabályok: Az ökumenikus mozgalom gazdasági tanításának korszakai*. In GÖMBÖCZ Elvira (szerk.), *Alternatív globalizáció a népekért és a Földért (AGAPE): Az Egyházak Ökumenikus Tanácsának (EÖT) megnyilatkozása, és kísérő tanulmányok*. Luther Kiadó, Budapest, 2008. 163–173.

Az elképzelhető lehető legszélsőségesebb példa minderre a nagyhatalmú katonai ágazat, a *hadiipar* lehet, amely kifejezetten – és persze áttételesen is – az embernek, illetve az egész az emberiségnek a megsemmisítésére és a széttúzására tör. Amint tönkremegy és elromlik valamilyen tárgy, akkor azt rögvest és ész, gondolkodás nélkül fölrobantjuk, illetve gondolkodás nélkül a Föld színéről teljesen eltöröljük.

Összességében véve a jelen egész estés művészi filmesszé egy *apokaliptikus* és egy végidőbeli látomást, illetve egy néha bizony meglehetősen elrémisztő elmélkedést és gondolatmenetet jelenít meg – tulajdonképpen az elképzelhető legborongósabb és a lehető legrosszabb foratókönyvet véve alapul az utolsó időknek a nagy erejű fölgöngyölítéséhez és a szívünkbe vésődő megjelenítéséhez. Egy rendkívül sajátos nézőpontból, akár Magának a *Jóistennek a szemszögéből, fölülről* is szemügyre vehetjük az emberek által belakott világot, az általunk megélt *időt*, ideértve annak a múlását is, valamint a városoknak az alaprajzát, amelyekben mintegy elveszett lelkeként támolygunk és bolyongunk.⁶

Az ember mint egyén és mint faj is a tevékenykedése és a munkálkodása során – nagyon helyesen – megkísérli valamiféle *egységes* és összetartozó rendszerbe foglalni, illetve valamiféle elfogadható módon megrendszabályozni a természeti környezetet. A nagyívű és sokszor bizony végképp visszafordíthatatlan átalakító tevékenységével azonban az emberi faj – fokozatosan – egyre jelentősebb és egyre nagyobb következményekkel járó túlzásokba esik, és különböző szerves és következetes folyamatokat szakaszt meg.

A teológiai, illetve hittudományi vagy vallástudományi vonatkozásrendszernek a tekintetében a világnak, illetve azon belül különösen is a Földnek a megteremtése is megjelenítődik előttünk, a hagyományoknak megfelelően elsősorban magából a tűzből. Amellett, hogy az őslakos hopi indián kultúrából a teremtésnek – valamint a világvégének – a félkörben csoportba rendezett árnyfigurái keretezik a filmet, a négy ókori (ös)elemnek, vagyis a tűznek, a földnek, a levegőnek, valamint a víznek a jelenléte is egyfajta állandó szerkezeti szervezőelvként működik a zajló és az egymást váltó képsorok mögött.⁷

---

⁶ A teremtett világnak, valamint Magának a Teremtőnek a viszonyát a keresztény vallás szempontjából vizsgáljuk a következő tanulmányunkban: NAGYPÁL Szabolcs, *Az ember az Isten teremtette világban: kezdetben, közben és végezetül*. In CSIMA Ferenc – NAGYPÁL Szabolcs (szerk.), *Ég, Föld, Ember: Vallásközi párbeszéd a természetről*. Budapest, 2014.

⁷ A különböző világvallásoknak a természeti környezetre vonatkozó tanítását, illetve

Stanley KUBRICK (1928–1999) filmrendezőnek a nagyszerű és nagyhatású remeke, a *2001: Űrodüsszeia* (*2001: A Space Odyssey*, 1968) is földidéződhetik a műveltebb vagy érdeklődőbb nézőkben, különösen is az abban egy életbevágóan fontos üzeneteként és ugyanakkor egy rejtélyes figyelmeztetésként is a bolygónak a fölszínére helyezett fekete monolitnak a nehezen felejthető képe.

Mi mindenesetre – mindezen súlyos történelmi tapasztalatoknak és meghatározó élményeknek a birtokában – már beléláthatjuk ezeket is az egyébként is *prófétai*, illetve futurologiai, jövőkutatói igényekkel föllépő képsorokba. A *Challenger* elnevezésű amerikai űrsiklónak az 1986-os esztendőben bekövetkezett balesete (amely – a nevéhez is méltón – mintegy kihívta maga ellen a sorsot), valamint a 2001. szeptember tizenegyedikéi, amerikai, New York-i és washingtoni, repülőgépekkel elkövetett terrortámadás is mintha meg lett volna előlegezve a képsorok között, kimondottan, vagy éppen rejtettebben, kimondatlanul.

III. Az üzenet többértelműsége

Maga a *természet* (például kiemelten is a szél, a víz, valamint az égen szálló felhők), vagyis a döntően ember nélküli világ mindenféleképpen csodálatosnak, sőt kifejezetten csodának tekinthető, ugyanakkor mindezt szívszorítóan összezavarja a műszaki fejlődésnek a sodró lendülete, amely mindebbe erőteljesen beléavatkozik. Az évezredek alatt az emberiség fogott valami nagyon-nagyon gyönyörű és valami rendkívül értékes dolgot, amelyet azután teljes mértékben természetesnek és magától értődőnek vett, és ezáltal e dolgot nagyon hamar örületté, bolondsággá, eszeveszettségé váltóztatta maga körül.⁸ Ugyanakkor, még a környezetszennyező, a természeti világot romboló és az élőlényeket pusztító emberiséget ábrázoló képek és az ilyen képsorok is a maguk módján szerfölött fonságosak, *gyönyörűek*, és igen nemesek: az előkelő, a nemes

---

mindezeknek a kortárs kérdésfelvetéseit foglalja össze a következő kötetünk: CSIMA Ferenc – NAGYPÁL Szabolcs, *Természetesen: Vallások az ember környezetéről*. In CSIMA Ferenc – NAGYPÁL Szabolcs (szerk.), *Ég, Föld, Ember: Vallásközi párbeszéd a természetről*. Budapest, 2015.

⁸ A tájat és a véle kapcsolatos veszteségeket környezettudományi, környezettani szempontból is szemügyre vesszük az egyik írásunkban: ŠAJDA Peter – NAGYPÁL Szabolcs, *Nothing is Lost. Or?* In ŠAJDA Peter – NAGYPÁL Szabolcs (eds.), *A Pentatonic Landscape: Central Europe, Ecology, Ecumenism*. BGÖI & WSCF-CESR, Budapest, 2002. 1–10. In <http://www.koed.hu/penta/intro.pdf>.

vadállatnak a szépsége és a fennkölsége ez, amelyet főként a filmművészet képes ilyen mindenkit magával ragadó erővel mielőnk tárni.

A filmalkotás megkövetelte befogadástörténet, valamint az általa kiváltott hatástörténet rendkívül nagyfokú *figyelmet*, valamint egészen kivételes összeszedettséget kíván tőlünk, nézőktől, továbbá természetesen az alapvető *nyitottságot*, illetve az aprólékosan a részletekre is figyelmet követeli meg.

A filmet megnéző embereknek az immáron korábban kialakult kényelmi és nyugalmi övezeteit teszi próbára az egymásra zuhatagzó képeknek és az egymást követő, összefonódó gondolatmeneteknek a hosszú sora, minthogy e mennyiség, ezen ütemezés és eme sűrűség noha zavarja is, ugyanakkor azért ihleti is a befogadókat. A rendkívül összetett jelen mozgóképes alkotás – az egyelőre csak a kitalált dolgoknak a tartományában létező – legördülő Rorschach-teszt kivételes *többértelműségével* a nézői befogadásért és a szemlélői értelmezésért kiált.

Az alkotás minden egyes ízében és részletében interaktívna tekinthető: vagyis, a szemlélődésnek, a rácsodálkozásnak, az elmélkedésnek, valamint az önvizsgálatnak a döntő és a lehetőségek szerint egyértelmű hozzáállását követeli meg minden egyes pillanatban. A legfőbb szerepe az egymás után következetesen sorjázó és burjánzó képsoroknak, egyrészt, a nyílt sisakos kihívás intézése a nézők felé; másrészt pedig, a figyelmünknek a határozott fölhívása az esetleg még szóba kerülhető kérdéskörökre. Továbbá, a saját maga elé tűzött föladata a filmnek az adott témáknál a nehézségeknek és a lehetőségeknek a határozott tudatosítása; valamint – végezetül – az érzékenyítés az egyes problémákra és a különböző szempontrendszerre.

A trilógia következő darabjának, vagyis az 1988-as *Powaqqatsi*-nak (magyar nyelven: *Változó világ*) a témája a műszaki fejlődésbe tartós módon bekapcsolódott harmadik világbéli nemzetek modernizációjának a hatása a saját földjükre, valamint az őket övező tágabb környezetünkre. A sort egy végül – különböző okok és körülmények miatt – eléggé hosszúra nyúlt szünet után a *Naqoyqatsi* (magyar nyelven: *Erőszakos világ*) (2002) zárja, ahol a kortárs Földnek a világméretűvé vált elgépiesedése és eliparosodása, illetve a mindent legyűrő és egyre inkább maga alá szorító erőszaknak a képei tűnnek elénk.⁹

---

⁹ A világméretűvé válás lelkeségi hozadékait vázoljuk az alábbi tanulmányunkban: NAGYPÁL Szabolcs, *Spirituality of Globalisation*. In NAGYPÁL Szabolcs (ed.), *Globalisation: A Challenge to our Faith?* Mozaik 8. WSCF Europe, Oslo, 2001. 24–

Vagyis, elsősorban is azt kell kérdeznünk a megtekintett képsorok kapcsán, hogy amennyiben a természeti világot kizökkenti az ősi és az eredeti állapotából az immáron alaposan belakott Föld, akkor pontosan milyen következményekkel is jár maga a műszaki fejlődésnek és a kibontakozásnak, illetve ehhez szorosan kapcsolódóan az elgépiesedésnek a folyamata magára az emberre mint természeti lényre, és mennyiben bizonyul végül és végső értelemben fönnttarthatónak e bonyolult változássorozat.¹⁰

Ezen igen sajátosan megfogalmazott műalkotás gyökeresen és alaposan megváltoztatta mindazt, ahogyan sokan a világra, a Földre – és az azon belül elhelyezkedő, állandóan a helyét kereső emberiségre – tekintenek, és mindennek az értelmezésébe fognak. Bátran kijelenthetjük azt, hogy az elkészítése és a – műfajához mérten – meglehetősen széleskörű forgalmazása óta egy kicsit még jobban ismerjük és még inkább megértjük a bennünket a maga rejtélyességével körülölelő, teremtett világot.¹¹

---

27. In <http://www.koed.hu/mozaik8/szabi.pdf>.

¹⁰ A fejlődésnek, a környezettel kibontakozó párbeszédünknek, valamint a fönntarthatóságnak a kérdéseit tárgyalja az alábbi kötetünk: WEBER Rachael – ŠAJDA Peter – NAGYPÁL Szabolcs (eds.), *Integrity in Integration: Developing Sustainable Dialogue*. BGÖI & WSCF-CESR & Oikumené - Akademická YMCA, Budapest–Praha, 2008. In <http://www.koed.hu/integrity/index.html>.

¹¹ Az *International Movie Database* (IMDb, <http://www.imdb.com>), valamint a *Rotten Tomatoes* (RT, <http://www.rottentomatoes.com>) elnevezésű honlapok fősorolásaiából az általunk ezúttal fölhasznált filmelemzéseknek a szerzői ábécésorrendben a következők: ADAMS Samuel, ALEXANDER Theodore, ANDREW Geoffrey, ANNANDALE David, ARTHURS Brian J., ATANASOV Svetoslav, BACCHUS Alan, BAUMGARTEN Marjorie, BEAMISH David, BEIERLE Aaron, BLOG Channel, BLU Ray, BOER Michael, DEN, BOURNE Mark, BOWEN Chuck, BRAMANN Jorn K., BURKE Roger, CAMPBELL Christopher, CANBY Vincent, CANNON Damian, CASTLE Robert, CATTERALL Ali, CHUPANEBREY Elias, CLARK Graeme, CLARK Steve, CLARKE Anthony, CLING Carol, COLLINGSWOOD Patch, COUZENS Gary, CRACKNELL Ryan, DEQUINA Michael, DOUGLAS Clark, EBERT Roger, EMPIRE Maggie, ERICKSON Glenn, EWING James, FARR John, FLORES Steven, FLÓREZ David, GLINE Theodore, GREEN Thomas H., GUIDE Timothy V., HAFLIDASON Almar, HAIKU Dimspace, HAIKU Thomas, HISCHIER Brian Robert, HODGSON Mark, HORAN Anthony, HORSLEY Carter B., IO John, IVERS Patrick, KLYMKIW Gregory, LEBLANC Stéphane, LEO Vince, LERNER Reuven M., LEVY Emanuel, LOPEZ Daniel, MANNSPERGER John G., MAPES Marty, MEGAHEY Noel, MILLER Randy, MONTGOMERY Daniel, MURRAY Noel, NALDI Vanes, NATURAL Bob, NESBIT John A., NESBIT John, NULL Christopher, PARENT Michaël, PINSKY Mike, RAFFEL Lawrence P., REVIEW Doc, RICORE Richard, RIZOV Vadim, ROBBINS James, ROEDER Peter, ROTEN Robert, RUTHLESS Otto, SANFORD James, SAVANT David,

Felhasznált irodalom:

1. BÁNYAI Ferenc – NAGYPÁL Szabolcs, *Jogtudomány és filmművészet: A 'Tizenkét dühös ember' elemzése*. Jogelméleti Szemle (JESz) (Journal of Legal Theory – Zeitschrift für Rechtstheorie – Journal de Théorie du Droit) 2013/1. 1–11. In <http://jesz.ajk.elte.hu/banyai53.pdf>.
2. CSIMA Ferenc – NAGYPÁL Szabolcs, *Természetesen: Vallások az ember környezetéről*. In CSIMA Ferenc – NAGYPÁL Szabolcs (szerk.), *Ég, Föld, Ember: Vallásközi párbeszéd a természetről*. Budapest, 2014.
3. NAGYPÁL Szabolcs (ed.), *Globalisation: A Challenge to our Faith?* Mozaik8. WSCFEurope, Oslo, 2001. In <http://www.koed.hu/mozaik8/index.html>.
4. NAGYPÁL Szabolcs, *Spirituality of Globalisation*. In NAGYPÁL Szabolcs (ed.), *Globalisation: A Challenge to our Faith?* Mozaik 8. WSCF Europe, Oslo, 2001. 24–27. In <http://www.koed.hu/mozaik8/szabi.pdf>.
5. NAGYPÁL Szabolcs, *Az ember az Isten teremtette világban: kezdetben, közben és végezetül*. In CSIMA Ferenc – NAGYPÁL Szabolcs (szerk.), *Ég, Föld, Ember: Vallásközi párbeszéd a természetről*. Budapest, 2014.
6. NAGYPÁL Szabolcs, *Hitvallási helyzet és közttes szabályok: Az ökumenikus mozgalom gazdasági tanításának korszakai*. In GÖMBÖCZ Elvira (szerk.), *Alternatív globalizáció a népekért és a Földért (AGAPE): Az Egyházak Ökumenikus Tanácsának (EÖT) megnyilatkozása, és kísérő tanulmányok*. Luther Kiadó, Budapest, 2008. 163–173.
7. ŠAJDA Peter – NAGYPÁL Szabolcs, *Nothing is Lost. Or?* In ŠAJDA Peter – NAGYPÁL Szabolcs (eds.), *A Pentatonic Landscape: Central Europe, Ecology, Ecumenism*. BGÖI & WSCF-CESR, Budapest, 2002. 1–10. In <http://www.koed.hu/penta/intro.pdf>.
8. ŠAJDA Peter – NAGYPÁL Szabolcs (eds.), *A Pentatonic Landscape: Central Europe, Ecology, Ecumenism*. BGÖI & WSCF-CESR, Budapest, 2002. In <http://www.koed.hu/penta/index.html>.
9. VERGOUWE Suzanna – ŠAJDA Peter – NAGYPÁL Szabolcs (eds.), *The River Book: Identity, Culture and Responsibility*. BGÖI & WSCF-CESR, Białystok, 2003. In <http://www.koed.hu/river/index.html>.
10. WEBER Rachael – ŠAJDA Peter – NAGYPÁL Szabolcs (eds.), *Integrity in Integration: Developing Sustainable Dialogue*. BGÖI & WSCF-CESR & Oikumené - Akademická YMCA, Budapest–Praha, 2008. In <http://www.koed.hu/integrity/index.html>.

SCHNEIDER Matthew, SCHREURS Sébastien, SCRIBBS Martin, SHAMRAY Gerry, SLOBODA Sarah, SLYDER Edward, SMITH Benjamin, SMITH Derek, STEWART Christian, STRÖMBLAD Kristoffer, TIMEOUT Kay J., TOOZE Gary W., VAUX Rob, VERHOEF Reinier, VETTER Tobias, WAREHAM Karl, WEBSTER Brian, WEINBERG Scott, WILLIAMS Frederick, ZELEVINSKY Vladimir, ZUBIRIA Michael DE.